

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Üzeyir Mesajındaki Kaderî Hikmet 11

“Üzeyrî” Kelime’deki “Kaderiyye” Hikmetinin Açıklanması ... 13

1- “Kazâ, Allah’ın eşyadaki hükmüdür. Allah’ın eşyadaki hükmü, o eşya hakkındaki ilmine göredir. Bu ilmi eşyanın kendisi, Allah’a vermiştir.”... 13

Âyân-ı Sâbite..... 17

2- “Kader, eşyanın ‘ayn’ında ve kendiliğinde sâbit olduğu hâl üzerine hükmün zamanının tespit edilmesidir. İlâhî kazâ, eşya üzerine eşyanın kendisiyle hükmetmiştir. Bu, kader sırrının kendisidir. Buna muttali olmak, müşâhede sahibi olduğu halde ‘kulak veren’ kimseye mahsustur. Böylelikle, hüccet-i bâliğa Allah için sâbit olmuştur.” 29

3- “Ümmetler, birbirlerine karşı üstünlük sahibidir. Bazı ümmetler bazılarından üstündür. Peygamberler dahi, ümmetlerin bu özelliğinden dolayı, birbirlerine karşı üstünlük sahibidirler. Bu üstünlük, Allah Teâlâ’nın ‘Biz o resûllerin bazısını bazısına üstün kıldık.’ (Bakara, 253) âyetinin hükmüdür.” 35

4- “Hak Teâlâ, her şeye meşiyetinin taalluku kadar rızık verir. Meşiyeti de, bildiği ve ezelde kendisine göre hüküm verdiği şeye taalluk eder. Hak, mâlumunu

o mâlumun kendi nefsinden Hakk'a verdiği şeye göre bilir. O halde tevkît, esasta mâluma aittir.” 39

5- *“Kazâ, ilim, irâde ve meşîyet kadere tâbidir. Böyle olunca kader sırrı, en büyük ve önemli sırlardandır. Allah bu ilmi tam mârifete tahsis kıldığı kimselere öğretir. Kader sırrını bilmek, bilgi sahibine tam bir rahatlık verir. Aynı zamanda bu bilgi sahibine büyük bir elem verir. Şu halde kaderi bilmek, sahibine iki zıt şeyi birden verir.”* 43

6- *“Bundan dolayı Hak kendini gazap ve rızâ ile tavsif etmiştir. Bundan dolayı ilâhî isimler birbirinden farklı olmuştur.”* 45

7- *“Nebîler (a.s) ilimlerini özel vahiy yoluyla aldıkları için, aklın işleri fikir yoluyla idrak edemeyeceğini bildiklerinden kalpleri aklî düşüncede sade olmuştur. Kâmil ilim, ilâhî tecellide ve Hakk'ın basîret ve basarların gözlerinden örtüyü kaldırdığı şeyde bâkî kalmıştır. Böyle olunca kadîm-hadis, adem-varlık, muhal-vâcip ve mümkün olan şeyleri hakikatlerinde ne hâl üzere sabit idiyseler onları o şekilde idrak eder. Üzeyir'in talep ettiği şey, özel yol üzere olunca, bundan dolayı kendisi azarlanmıştır. Nitekim hadiste böyle yer almıştır.”* 51

8- *“Bil ki: Velâyet, en kuşatıcı felektir. Bunun için de kesilmemiştir. Teşrî nübüvvet ve risâlet ise kesilmiştir. Bu, Hz. Muhammed'de sona ermiştir. Artık ondan sonra hiçbir nebî gelmeyecektir.”* 57

9- *“Bir nebînin teşrinin dışında bir şey söylediğini gördüğün vakit, bu onun velî ve ârif olması yönündendir.”* 63

10- *“Velî, Allah için ebedi bir isimdir. Bu isim, tahalluk, tabakkuk ve taalluk açısından kullarına aittir.”* 65

11- *“Çünkü nübüvvet ve risâlet, velâyetteki özel rütbelerdir.”* 69

12- *“Kıyâmet günü, fetret mensupları, küçük çocuklar ve mecnunlar için şeriat vardır.”* 71

Kaynakça 89

Genel Dizin 91

ÖNSÖZ

Bu kitap, İbnü'l-Arabî Hazretleri'nin Kur'an ve onun bahsettiği Üzeyir Peygamber'in mânâsından yararlanarak kader sırrı üzerine yaptığı çalışmadır.

Kader sırrı, En'âm Sûresi'nin 59. âyetinde de anlatıldığı gibi yalnız Allah'ın bildiği bir sırdır ki, gaybın anahtarları O'nun katındadır ve onları sadece O bilir.

Ama anlaşılıyor ki, fena makamına gelip Hakk'a sığınan ve Hakk'ın vücudunu giydikten yani Hak'la Hak olduktan sonra Allah bazı sevdiklerine kader sırrını açıklamıştır. Üzeyir Peygamber bu sırrın açıklanışını 100 yıl ölüp sonra dirilerek göstermiş, yani “ölmeden önce ölü” makamına gelmeden bu sırrın bilinemeyeceğini ispatlamıştır.

Hocam Ken'an Rifâî de: “Kader demek, senin vücûdunun yoğurulmuş toprağıdır. Her ne olup ne bitecekse toprağıyla beraber yoğurulmuştur. Zamanı geldikçe vukua gelir. Fakat bütün bunlar, sebeplere bağlanmıştır. Ancak sen sebepleri görme. Hep Allah'tandır. Evvel de O'dur, Âhir de O'dur. Zâhir de O'dur, Bâtın da O'dur.”¹ şeklinde açıklar.

---

1 Ken'an Rifâî, *Sohbetler*, s. 600.

ÜZEYİR MESAJINDAKİ KADERÎ HİKMET

“Mâlumlar oldukları için yüce Allah’ın mahlûkatına sunduğu tartışmasız, kesin kanıtı vardır. Mâlum (bilinen) âlime (bilene) kendisi itibariyle üzerinde bulunduğu hâli verir. Buna ilim denir. İlmin (bilmenin) mâlum (bilinen) üzerinde bir etkisi yoktur. Ama mâlum hakkında ancak ilimle hüküm verilebilir. Bil ki; her Resûl Nebîdir. Her Nebî Velîdir ve her Resûl Velîdir.”²

---

2 Muhyiddin İbn Arabî, *Risaleler* 2, s. 287.

“ÜZEYRÎ” KELİME'DEKİ “KADERİYYE” HİKMETİNİN AÇIKLANMASI

1- “Kazâ, Allah'ın eşyadaki hükümüdür. Allah'ın eşyadaki hükümü, o eşya hakkındaki ilmine göredir. Bu ilmi eşyanın kendisi, Allah'a vermiştir.”³

Allah yarattıklarını kendi ilmi üzere yaratır, yani her varlıkta Allah'ın bir ismi tecellî eder; o isim o varlığın ilmidir. Ve artık bu varlık o ilimle anılır. Allah ile arasındaki ilişki de bu ilimle olur. Bütün bu düzenin yani bu ilişki düzeninin adına kazâ denir. Bunun uygulanış biçimine de kader denir.

Kur'an'daki kazâ kader sırrının açıklanması Üzeyir Peygamber suretinde tasvir edilmiştir. Zira Bakara Sûresi'nde Üzeyir Peygamber'in Allah'a öldükten sonra “*Bu belde nasıl diriltilecek?*” diye sorduğu ve bu soruyla Allah'tan kazâ ve kaderin ezeli hikmetini öğrenmek istediği bildirilmiştir. Bu sorudan da anlaşılacağı gibi bu sırrın peygamberlere vahiy yoluyla bildirilmediğini, ancak âriflere keşf yoluyla açıklandığını belirtir. Enteresandır ki velîlerle nebîlere bazı bilgilerin verilir bazılarının verilmeyeceği görülmüştür.

3 Ebu'l-Alâ Afifî, *Fusûsu'l-Hikem Okumaları için Anahtar*, s. 273.

Anlaşıyor ki, ancak fenâ makamına gelip Hakk'a sığınan kimsenin Hakk'ın vücudunu giydikten, yani Hak'la Hak olduktan sonra kaderiye sırrına vâkıf olabileceği görülmektedir. Üzeyir Peygamber'in bu sorusu karşılığında Allah'ın onu yüz yıl ölü sonra canlı kılışı, ölmeden önce ölüp sonra dirilen hakikat ehlinin kazâ ve kader hakkında fikir yürütebileceğine delildir.

Bütün bu hakikatler ışığında yaratılışa bakarsak, ahadiyette mevcut olan ve tek olan isim ve sıfatlar tek tek ayrıldığında, onlar önce ilâhî ilimde mevcut olup birbirinden ayrıldılar ve her biri tâbi olduğu ismin özelliğini taşımaya başladı. Ezelî ilmine göre saadet, şekâvet, îman, küfür, kemâl, noksan gibi hâller üzere belirlendiler ve bu aşikâr oluş Hakk'ın birliğinin onlarla ilişkisini sağladı. İstidatlarında ne zuhur etmişse Allah'ın ilminin onlar üzerindeki miktarı belirlendi; buna kazâ dendi. Bunun bir vakti yoktur, çünkü bu ezeli, zamansız ve mekânsız bir hükümdür.

Kader ise, o isimde tecellî eden zamansız ve mekânsız hakikatın belirli vakitlerde, takdir edilen zamanlarda ve mekânlarda açığa çıkmasından ibarettir. Bundan dolayı kaderde belirlenen vakitte asla ileri ve geri gitme olmaz, yani kader kazânın ayrıntılanmış hâlidir.

“Şurası gerçektir ki Biz her şeyi kadere göre yaratırız.” (Kamer, 49)

Kader bütün bu mükevvenat âleminin ilâhî, yani Allah'a mahsus olan programıdır. Allah, her bir nesnenin vücûd (varlık) âlemindeki zuhurunun ezelde “Ol!” emriyle yaratmış olduğu bu programa uygun olmasını murat ve takdir etmiştir.

Kader bilinseydi, hükümleri de bilinir, hüküm bilinseydi kul Hakk'a muhtaç olmazdı. Kulun Hakk'a muhtaçlığından

dolayı kaderin bilinmemesi gerekir. Bu da kulun kendi bilgisizliğini bilmesine yol açar ki, bu da onu Allah'a yaklaştırır. Bilgisizliği yönünden Hakk'a muhtaçtır.

Kader bilgisinin gizlenmesinin sebeplerinden biri de insanın kendinde bir varlık addetmesidir. Peygamberler ise bu bilgiye ihtiyaç duyarlar, çünkü halkı davet ederken buna ihtiyaç vardır. Kaderi bilmek Allah'ın kulunu övmesidir. Bir kulun övülmek ve methedilmekten daha çok seveceği bir şey yoktur. Ve kulun övülmeyi en çok sevdiği konu da Allah'ı bilmektir. Kaderi bilmek de Allah'ı bilmektir.

Peygamberler kıskançlıktan dolayı bu bilgiyi gizlemekle emrolunmuşlardır. Duydukları acı bu bilgiyi bildikleri halde o konuda kullara bilgi verememeleridir. Allah da bazı peygamberlerden bu acıyı duymaması için kader bilgisini gizlemiştir.

Kader sırrının açılma hâli vardır; Hak'la Hak olup, Hakk'ın gözüyle eşyaya bakabilme nasibidir. Allah şöyle buyurur: *"Allah'a yerde ve gökte hiçbir şey gizli kalmaz. O sizi rahimlerde şekilden şekle sokar. Dilediği gibi şekillendirendir. O'ndan başka ilâh yoktur. O Aziz'dir. Hakîm'dir."* (Âl-i İmrân, 5-6).

"Hz. Peygamber bir kutsî hadiste Rabb'inin şöyle dediğini bildirir: *'Kimse bana kendisine farz kıldığım şeyleri yapmaktan daha sevimli bir şeyle yaklaşamaz.'* Farzlar, zorunlu kulluktur. *'Kul bana nâfile ibâdetlerle yaklaşmayı sürdürür.'* Bunlar gönüllü kulluktur. *'En sonunda onu severim.'* Kul gönüllü kulluğu kendisine zorunlu kulluk gibi mecbur hale getirdiğinde ise Hak kendisini sever. İşte bu 'onu severim' demenin anlamıdır. Sonra şöyle der: *'Onu sevdiğimde, kendisiyle duyduğu kulağı, gördüğü gözü olurum.'* Bu hâl nedeniyle Hak kulun gözü olduğunda,

gizli olmayan bir şey ona nasıl gizli kalabilir ki? Böylelikle nâfile ibâdetler ve onlara devam, kula Hakk'ın niteliklerinin hükümlerini kazandırır. Farzlar ise, onun bütününün nur olmasını sağlar. Böylelikle o, sıfatıyla değil, zâtıyla bakar. O halde onun zâtı duymasının ve görmesinin ta kendisidir. İşte bu, kendi varlığı değil, Hakk'ın varlığıdır. Allah, hakkı söyler ve doğru yola ulaştırır.”⁴

“Hz. Ömer bir kere Resûlullah'a şöyle demişti:

‘Yâ Resûlullah, amellerimiz konusunda görüşün nedir? Yapılan işler önceden takdir edilen ve bitirilen bir plana göre mi, yoksa yeni baştan ve doğrudan doğruya insanların yapmaları ile mi vukua gelmektedir?’

Resûlullah, ‘*Önceden takdir ve tespit edilen bir plana göre vukua gelmektedir.*’

Hz. Ömer, ‘O halde buna dayanarak çalışmayı terk mi edelim?’

Resûlullah, ‘*Çalışın, çünkü herkes kendisi için yaratılan şeye müyesser olur.*’ (Buhârî, Kader, 2; Müslim, Kader, 1.) (Bir kimse neyi yapmak için yaratılmışsa o şeyi kolayca yapar).

Resûlullah'a (s.a.s), ‘Hastalıktan kurtulmak için kendimizi okutuyor ve ilaçla tedavi oluyoruz. Acaba bunlar Allah'ın kaderini geri çevirir mi?’ diye sorulmuş. O da, ‘*Bunlar da Allah'ın kaderindedir.*’ (Tirmizî, Tıbb 22; ibn Mâce, Tıbb, 1; ibn Hanbel, III, 16) buyurmuştu.”⁵

4 İbn Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, c. 6, s. 286.

5 Kelâbâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf*, s. 74-75.

ÂYÂN-I SÂBİTE

“Âyân-ı sâbite, lügat anlamıyla değişmeyen, sabit kalan kaynak demek olup, eşyanın varlığa büründürülmesinden önce Hakk’ın ilminde; 1) mahiyetinin 2) varlığa büründürüldükten sonraki kader ve kazâsının yazılı olduğu bir çeşit dosyadır. Bir şeyin varlığı başka, mahiyeti başkadır. Âyân-ı sâbite, dış âlemde var olan eşyanın, Allah’ın ilmindeki mahiyetleri, gizli hakikatleridir. Veya başka bir tanımla, eşyanın görünür hâle gelmeden önce, Allah’ın ilminde bilgi olarak mevcudiyetleridir. Bunların var olması, tıpkı kavramların insanın zihninde var olması gibidir. Âyân-ı sâbite, ‘Hisler aracılığıyla algılanabilen âlem (şehâdet âlemi) ile Hak arasında yer alan bir varlık alanıdır.’ (...)

Âyân-ı sâbite, bir anlamda, varlıkların modelleri ve kalıplarıdır. Belli bir şeyin şekli, çeşitli ve değişik aynalara aynı anda, farklı biçimlerde yansiyarak bir çokluk meydana getirdiği gibi, bir ayna durumundaki âyân-ı sâbiteye akse-den, Hakk’ın varlığı da, böyle bir çokluk meydana getirir. Çokluk vehim ve hayal olarak vardır. Birlik ise, gerçek olarak mevcuttur.

Belli bir top kumaştan, farklı elbiseler meydana getirilebilir. Bu elbiselerin hepsi varlık olarak bir ve aynıdır, çünkü aynı kumaştan yapılmıştır. Farklılık şekillerden ileri gel-

mektedir. Şekilleri farklı kılan, modelleri ve kalıpları, yani âyân-ı sâbiteleridir. Kalıplar, hiçbir zaman elbiselerde var olmadıkları halde, onlara şekil verirler. Bunun gibi dış âlemdeki bütün varlıkları farklı şekillere sokup, çokluğun ortaya çıkmasına sebep olan âyân-ı sâbite de hiçbir zaman dış âlemde var olmaz. Dış âlemde görünen, âyân-ı sâbite değil onun şekilleri, hâlleri, hükümleri, ayırıcı nitelikleri, belli özellikleri, fiilleri ve eserleridir. Âyân-ı sâbitenin kendisi bâtın, sûreti zâhirdir.

Eşya ve hâdiselerin âyân-ı sâbitelerini, Allah'tan başka kimse bilemez. Bu özelliği itibariyle âyân-ı sâbiteye 'gaybın anahtarları' veya 'kaderin sırrı' adı da verilir. İnsanın bunları bilmesi mümkün olsa, kaderi ve geleceği de bilmiş olurdu. Bunun için Allah, âyân-ı sâbite sahasını insanlara kapatmış, onun bilgisini kendisine tahsis etmiştir. Çok nadir hâllerde, nebî ve velîlerin bir kısmına bazı âyân-ı sâbitelerin gösterilmesi mümkündür.”⁶

Her şeyin özü ve hakîkatinin vücut giymemiş hâline onun âyân-ı sâbitesi denir. Âyân-ı sâbitede kader sırrı gizlidir. Allah'ın, o kişide hangi isim ile tecellî edeceği hakîkati ve yine o ismin, o vücuttaki kazâ ve kaderi, kişinin âyân-ı sâbitesini oluşturur. Hz. Nesefî kaderi şöyle anlatır:

“Bil ki, Allah'ın levh-i mahfûz hakkındaki ilmi, Allah'ın hükmüdür. Felek ve yıldızlarda yazılanlar, Allah'ın kazâsıdır. Felek ve yıldızların bu süflî âlemde zâhir olan eserleri, Allah'ın kaderidir. Bu sözü ancak bir örnekle anlayabilirsin.

Bil ki, biri bir değirmen kurmak istese, önce kendi kendine bu değirmenin, nelerle kurulacağını düşünür. Bunun için taş, tekerlek, su ve bunun gibi şeyleri tasavvur eder. Sonra

6 Necmettin Şahinler, *Ganiyy-i Muhtefî'nin Merâtib-i Tevhîd Risâlesi Yorumu*, s. 34-36.

taş, tekerlek ve su elde eder. Dönüş sebeplerini hazırlar ve un üretir. O halde üç mertebe oldu. Önce ne kullanması gerektiğini düşünmek; bu hükümdür. Gerekeni hâsıl etmesi, kazâdır. Değirmeni döndürüp un elde etmesi kaderdir. Aynı şekilde Allah'ın felekler, yıldızlar, unsurlar ve tabiatlara olan ilmi, Allah'ın hükmüdür. Felekler, yıldızlar, unsurlar ve tabiatları meydana getirmesi, Allah'ın kazâsıdır. Döndürmeye başlayıp da, felek ve yıldızların tesirlerinin bu âlemde zâhir olması, Allah'ın kaderidir.

Hüküm, kazâ ve kaderin mânâsını öğrendiyse şimdi bil ki, hüküm ve kazâyı reddetmek mümkün değildir. Ama kaderi reddetmek mümkündür. Âlemden kaderi reddetmek mümkün değildir, ama kendinden reddetmek mümkündür. Kendinden mümkün olan küllünü reddetmek mümkün değildir. Ancak bir kısmını reddetmek mümkündür. Mümkün olan bir kısım red, kimilerinin dediğine göre akıl, kimilerinin dediğine göre de dua ve sadaka iledir. Kısacası uğraşabildikleri ölçüde kaderi reddedebilirler.

Ey derviş! Kader de kader kadar reddedilebilir. Çünkü demiri, demir ile reddederler. Mesela soğuk, felek ve yıldızlara yazılmıştır. Bu, Allah'ın kazâsıdır. Bu âlemde zâhir olur. Bu da Allah'ın kaderidir (takdiri). Sıcak da felek ve yıldızlarda yazılmıştır. Bu Allah'ın kazâsı olup, bu âlemde zâhir olur. Bu da Allah'ın kaderidir. Şu halde soğuk sıcakla, sıcak soğukla reddedilebilir. Yine hile hile ile, ordu da ordu ile reddedilebilir v.s.”⁷

“Herhangi bir işi evvela zihninde kararlaştırır, düşünür, sonra bu tasavvurunu tatbik edersin. Demek oluyor ki bu yapmak fiiline hükmeden, tasavvur ve kararındır ve yapılan şey, önceden kararlaştırılmış olan tasavvurlarıdır.

7 Azizüddin Nesefî, *Tasavvufta İnsan Meselesi İnsân-ı Kâmil*, s. 133-134.

Senin hareketlerin, fikrî faaliyetlerinin neticesidir. İlâhî irade evvela Kürs'te, Arş'ta sonra da melekler vâsıtasıyla madde âleminde tezahür eder. Bunun gibi, sen de olmasını arzu ettiğin bir şeyi evvela tasavvur ve tahayyül eder, sonra da vücûdunun meleklerinden olan el, ayak vesair âzâ vâsıtasıyla ortaya çıkarırsın. Farazâ yazmak istediğin bir mektubun mevzuu ve mâhiyetini evvela düşünür, sonra da meleklerden olan elin ve madde mertebesinde olan kalem ve mürekkep vâsıtasıyla de bu tasavvur ve tahayyül ettiğin mevzuu kâğıda geçirirsin.

Demek oluyor ki vücûdunda hâkim olan ruh, arzusunun yerine getirmek için, o arzuyu hayalden ve zihinden geçirerek, el ayak vesaire gibi melekler mesâbesinde olan kuvvetlere emreder, böylece de o arzuyu icra ettirir. Hâsılı, bâtında bir fikir zihinde hükme bağlanmadıkça zâhirde meydana çıkmaz.”⁸

“Asıl ne demektir? Âyân-ı sâbitede, henüz çizgiler hâlinde bulunan ilâhî tasavvurdur ki, Hakk'ın isimlerinin zuhuru burada başlamıştır.

Hakk'ın isimlerinden maksat, sade sözde kalmış isim demek değil, Cenâb-ı Hakk'ın bir sıfatı ile zuhuru demektir. Alîm demek, müsemmâsıyla yani isimlendirdiği şeyle beraber Alîm ismi demektir ki, buna ismin, bir nevî kalıba girmesi denebilir.

Bütün varlık âlemi, Hakk'ın küllî veya cüz'î isimlerinden bir veya birkaçına mâliktir. Mesela mümin kimse, Hâdî yani hidâyet edici ismine mazhardır. Melekler, Hakk'ı tesbih edici isimlere mazhardır. Şeytan ise, kibredici, dalâlet verici isimlere mazhardır. Kâmil insan ise, cümle isimleri kendinde toplamıştır. Herkesin o âyân-ı sâbitede

8 Ken'an Rifâî, *Sohbetler*, s. 523.